

Yanardağ, U. (2019). Türkiye’de Çevre Odaklı Sosyal Çalışma Uygulamalarını Düşünmek. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(1), 309-329.

Derleme

Makale Geliş Tarihi: 21.09.2018
Makale Kabul Tarihi: 08.01.2019

TÜRKİYE’DE ÇEVRE ODAKLI SOSYAL ÇALIŞMA UYGULAMALARINI DÜŞÜNMEK

Thinking Environmental Social Work Practices in Turkey

Umut YANARDAĞ*

Dr. Öğretim Üyesi, T.C Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, ORCID ID: 0000-0001-6854-1987

ÖZET

Küreselleşmeyle ekolojik dengenin bozulması, küresel ısınma, iklim değişikliği, çevre kirliliği, afetler gibi çeşitli sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu durum çevreye yönelik çeşitli politikaların gerçekleştirilmesini gündeme getirmektedir. Bu bağlamda başta doğa bilimleri olmak üzere çeşitli disiplinler çevre sorunlarına yönelik çeşitli mesleki uygulamalar gerçekleştirmekte ve çevre, mesleki bir gündem haline gelmektedir. Sosyal çalışma mesleğinde de 1970’li yıllardan itibaren fiziki çevrede yaşanan sorunlar mesleki bir gündem haline gelmiş, bu çerçevede çevreye dair çeşitli sosyal çalışma yaklaşımları üretilmiştir. Öte yandan bir kalkınma mesleği olan sosyal çalışma mesleğinin sürdürülebilir kalkınma ile kurduğu ilişki bağlamında çevreye yönelik çeşitli sosyal çalışma uygulamaları gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Bu çalışmada, eko-kritik sosyal çalışma yaklaşımları ve sürdürülebilir toplum kalkınması yaklaşımı bağlamında, çevreye yönelik sosyal çalışma uygulamalarının bilgi, beceri ve değerleri ile birey, grup ve toplum düzeyinde çevre odaklı sosyal çalışma uygulamaları çerçevesinde Türkiye’de çevreye odaklı sosyal çalışma uygulamalarının nasıl gerçekleştirilebileceği incelenmektedir.

Anahtar Sözcükler: *Ekoloji, çevre, sosyal çalışma*

ABSTRACT

The deterioration of ecological balance with globalization creates some problems such as global warming, climate change, environmental pollution, and disasters. This requires implementation of some policies towards environment. In this context, various disciplines, especially natural sciences, develop various professional measures on environmental problems and the environment becomes a professional agenda. In the social work profession, since the 1970s, problems in the physical environment take place in the professional agenda

and various social work approaches have been developed in this framework. On the other hand, various social work practices towards the environment have been carried out in the context of the relationship between social work which is a development profession, and sustainable development. In this study, in the context of the eco-critical social work approach and sustainable community development approach on environment, the knowledge, skills and values of social work practices for the environment in the framework of practices on individual, group and community level as well as social work practices for the environment their applications in Turkey are examined.

Key Words: Ecology, environment, social work

GİRİŞ

Sosyal çalışma mesleği, sosyal politika üretilmesine katkı sağlayan, sosyal politikalara yön veren bir meslek olmasına karşın; sosyal çalışma uygulamaları, danışanların karşı karşıya kaldığı sosyal sorunların çözümlenmesine yönelik üretilen mevcut sosyal politikaların gereklerinin yerine getirilmesiyle sınırlı kalabilmektedir. Bu durum, henüz sosyal politika üretilmemiş, danışanların doğrudan etkilenmediği ve/veya danışanların gelecekte karşı karşıya kalabileceği bazı sosyal sorunlara yönelik mesleki uygulamaların sosyal çalışma mesleki gündeminin bir parçası olamamasını beraberinde getirmektedir.

Sosyal çalışma gündeminin proaktif bir şekilde belirlenebilmesi için, toplumsal yapıdaki değişiklikleri analiz ederek yeni uygulamalar ve politikalar geliştiren bir meslek olan sosyal çalışma mesleğine dair uluslararası düzeyde politika üreten örgütler, danışanların doğrudan etkilenmediği veya gelecekte karşı karşıya kalabilecekleri bazı sorunlara yönelik uluslararası düzeyde yeni mesleki politikaların geliştirilmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirmektedir.

Bu çerçevede, uluslararası düzeyde mesleki politikaların belirlenmesine yönelik çalışmalar gerçekleştiren, Uluslararası Sosyal Çalışmacılar Federasyonu, Uluslararası Sosyal Çalışma Okulları Derneği ve Uluslararası Sosyal Refah Konseyi, 2012-2020 yılları arasında izlenecek Sosyal Çalışma ve Sosyal Kalkınma Küresel Ajandasını yayınlamıştır. Bu ajanda doğrultusunda 2012-2014 yılları arasında sosyal ve ekonomik eşitliği teşvik etme, 2015-2016 yılları arasında insan onuru, 2017-2018 yılları arasında toplumsal ve çevresel sürdürülebilirliği teşvik etme, 2019-2020 yılları arasında insan ilişkilerinin önemi temaları çerçevesinde mesleki politika önerileri hazırlanmış ve bu öneriler çerçevesinde politika geliştirilmeye yönelik taahhütlerde bulunulmuştur (IFSW, 2017). Bu gelişmeler doğrultusunda; 2017-2018 yılları arasında, uluslararası örgütler; çevresel güçlülere, insan eliyle gerçekleşen ve doğal afetlere (sel, güvenilir içme suyu, gıda gibi) karşı toplulukların kapasitesinin

geliştirilmesine ilişkin taahhütte bulunmuşlardır. Bu taahhülle örgütler; afetlerin etkilerini azaltmaya, bu etkileri önlemeye yönelik sürdürülebilir kalkınma çıktılarını kolaylaştıran, uygulama ve eğitimle ilgili standartların belirlenmesine dair bir misyon yüklediklerini beyan etmişlerdir (IFSW, 2012).

Her ne kadar sosyal çalışma mesleğiyle ilgili örgütler, uluslararası düzeyde çevreye ilişkin mesleki bir misyon yüklenmiş olduklarını beyan etmiş olsalar da sosyal çalışmacılar, çevreye yönelik mesleki uygulamalar gerçekleştirebilmektedir (Schmitz ve diğ. 2012; Dominelli 2012 akt: Noble, 2016: 15). Bu durumu sosyal çalışmacıların çevre konularıyla ilgili tutumları hakkında gerçekleştirilen araştırmalarda görmek mümkündür. Amerika Birleşik Devletleri'nde rastgele seçilmiş 1000 sosyal çalışmacıyla yapılan bir araştırmanın sonucuna göre, sosyal çalışmacıların çevreye dair duyarlılığının, düşük olan ülke ortalamalarından farklı olmadığı, sosyal çalışmacıların gündeminde çevrenin pek yer almadığı görülmüştür (Shaw, 2016: 24). Bu durum Türkiye için de benzerdir. Doğan tarafından 2015 yılında yapılan "Sosyal Hizmet Uzmanlarının Çevresel Farkındalık Seviyeleri ile Çevreye Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi" adlı araştırmada, sosyal çalışmacıların çevreye ilişkin konularda bilgi sahibi olma, çevre konularını kavrama, çevreyi analiz etme düzeyleri yüksek olmasına (32.49±5.53) karşın, sosyal çalışmacıların puanlarının ölçeğin maksimum değeriyle kıyaslandığında nispeten düşük olduğu görülmektedir. Aynı araştırmada; ayrıca sosyal çalışmacıların çevreye yönelik tutumlarını gösteren puanlarının, araştırmada kullanılan çevresel tutum ölçeğindeki maksimum değere göre nispeten düşük olduğu görülmektedir (Doğan ve Puruçuoğlu, 2017: 397-399).

Çevre sorunlarının Türkiye'de de sosyal çalışmacılar için gündem olamayışını, gerçekleştirilen sosyal çalışma uygulamalarından da anlamak mümkündür. Türkiye'de gerçekleştirilen sosyal çalışma uygulamalarına bakıldığında, kamu kuruluşlarında ve bir sivil toplum örgütü dışında yönetim kurullarında sosyal çalışmacıların yer aldığı sivil toplum örgütlerinde çevre odaklı sosyal çalışma uygulamalarının gerçekleşmediği görülmektedir.

Öte yandan, her ne kadar çevre, sosyal çalışmacılar için bir gündem olmasa da Türkiye'de çevre sorunları gün geçtikçe önemli bir sorun haline gelmektedir. Bu durumu, ülkelerin ekolojik durumlarını gösteren endeks çalışmalarında görmek mümkündür. 2015 yılında yayınlanan, ülkelerin sürdürülebilir kalkınmasını olumsuz yönde etkileyebilecek süreçler hakkında fikir vermek için ekonomik ve sosyal kırılganlıklara ilişkin tasarlanmış çevresel kırılganlık endeksine göre Türkiye, çok

savunmasız ülkeler arasındadır (Environmental Vulnerability Index, 2015). Ülkeleri, çevre sağlığı ve ekosistem canlılığını korumalarına göre değerlendiren bir başka endeks olan 2018 Çevre Performans Endeksine göre ise; Türkiye 180 ülke arasında 108. sırada bulunmaktadır (Environmental Performance Index, 2018).

Türkiye’de çevre sorunlarının gün geçtikçe önemli bir sorun haline gelmesi; mevcut çevre sorunlarının etkilerinin azaltılmasını, gelecekte karşı karşıya kalınabilecek çevre sorunlarına yönelik politikalar üretilmesini gündeme getirmekte; bu çerçevede çok boyutlu, çok disiplinli uygulamaların geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Çevre sorunlarına yönelik politikaların gerçekleştirilmesinde, sosyal çalışma disiplininin de rol oynaması elzem olmakla beraber, Türkiye’de çevre odaklı sosyal çalışmalarının nasıl gerçekleştirilebileceğine dair bilgi kısıtlıdır. Bu çerçevede bu çalışma; Türkiye’de sosyal çalışma ve çevre arasındaki ilişkinin nasıl kurulabileceğini ortaya koyma amacındadır. Bu amacı gerçekleştirebilmek için önce, çevre ve sosyal çalışma mesleği arasındaki ilişkinin temelleri, çevre odaklı sosyal çalışmanın bilgi, beceri ve değer temeli ile uygulamalarının neler olabileceği ortaya konulacak olup bu bilgiler ışığında; Türkiye’de çevre odaklı sosyal çalışma uygulamalarının nasıl gerçekleştirilebileceği tartışılacaktır.

1. Çevre ve Sosyal Çalışma Mesleği Arasındaki İlişkinin Temelleri

Çevre ve sosyal çalışma mesleği arasındaki ilişkiyi, çevre odaklı sosyal çalışmaya yönelik bilimsel çalışmalara bakarak açıklamak mümkündür. Kemp (2011: 1202), çevre odaklı sosyal çalışmayla ilgili bilimsel araştırmaları ve mesleki uygulamaları tarihsel olarak üç gruba ayırmaktadır.

Birinci grup olarak adlandırılacak grupta kategorize edilen bilimsel çalışmalarda ekoloji vurgusu bulunmasına karşın, ekoloji sadece sosyal çevreyle sınırlıdır. Bir başka deyişle, bu dönemde üretilen çalışmalarda, sosyal çalışma mesleğinin, insan ve çevre etkileşimine dair geleneksel bir bakışı bulursa da ekoloji vurgusu neredeyse tamamen sosyal ilişkilerin (Betshorn, 2003, Rotabi, 2007, akt: Hawkins, 2010: 68) önemiyle ilgilidir. Bu bağlamda, her ne kadar sosyal çalışma mesleğinin ekolojik sistem yaklaşımıyla kurduğu bağ uzun süre önceye dayansa da 1970'lere kadar sosyal çalışma alanında fiziki çevreye yönelik uygulamaların gelişmediğini (Ungar, 2002: 482) söylemek mümkündür.

İkinci gruptaki çalışmalar; modernist ekolojik perspektifleri reddeden, bu perspektiflerin yerine, karşılıklı zenginleştirici ve sürdürülebilir insan/dünya ilişkileri üzerine odaklanan holistik ekososyal bir çerçeve öneren çalışmalardır (Kemp, 2011:

1201). Bu dönemde gerçekleştirilen çalışmaların gündeme gelmesinde iki unsur etkili olduğunu söylemek mümkündür. İlk unsur, 1970'lerde sosyal çalışma disiplininde, çevresi içinde birey düşüncesinin gelişmesini, sosyal çevrenin insanın büyümesi ve refahını destekleyen bir unsur olarak görülmesini sağlayan sistem teorisine yönelik bakış açısı değişikliğidir. İkinci unsur ise; 1980'ler boyunca etkili olan çevre hareketinin etkisiyle ekolojik sistem kuramına yöneltilen eleştirilerle çevre sorunlarının ekolojik sistem yaklaşımıyla ele alınmasıdır (Närhi, Matthies, 2016: 24). Bu gruptaki çalışmalara örnek olarak verilebilecek ilk çalışma, Almanya'da Informationsdienst Sozialarbeit adlı çeşitli sol ve alternatif hareketlerden oluşan bir örgüt tarafından yayınlanan, sosyal çalışmacıların, ekolojik konulardan neler öğrenebileceği ve öğrendiklerini nasıl kullanabileceği ile ilgili tartışmaların bulunduğu "Alternatif Hareket, Ekoloji ve Çevre" adlı makaledir (Matthies, Narhi, Wards, 2001: 25). Öte yandan, 1980'li yıllarda, sosyal çalışma ve fiziksel çevre arasındaki ilişkiye dair akademik çalışmaların da (Germain,1981; Weick, 1981, akt: Zapf, 2010: 31) yayınlanmaya başladığı görülmektedir.

Üçüncü gruptaki çalışmalar, küreselleşmenin yarattığı çevre sorunlarıyla ilgilidir. Bu gruptaki çalışmaları; küresel ekolojik tehditler ve özellikle çevresel adalete vurgu yapan çalışmalar ve çevresel tehlikelerin orantısız etkileri ve siyahilerin (people of colour), yoksul insanların iyiliklerinin nasıl sağlanacağına (Hoof ve McNutt, 1994, Hoff ve Rogge, akt: Kemp, 2011: 1202) yönelik çalışmalar olarak tanımlamak mümkündür. Ayrıca, ana akım sosyal çalışma geleneğinde ekolojik sosyal çalışma uygulamalarının ana bir unsur olarak görülmediği eleştirisiyle ortaya çıkan eko-kritik sosyal çalışma yaklaşımlarıyla ilgili çalışmaları (Närhi, Matthies, 2016: 32) ve küreselleşmenin yarattığı çevre sorunlarına karşı alternatif bir fikir olarak ortaya çıkan sürdürülebilir kalkınma fikrine dair çalışmaları da bu dönemde ele almak mümkündür.

Yukarıda üç döneme ayrılarak açıklanan sosyal çalışma ve çevre arasındaki ilişkinin tarihçesine bakıldığına, sosyal çalışma mesleğinin fiziki çevreyle ilişkisinin, 1970'lerin sonlarında ortaya çıktığı, 1970'lerden bu yana sosyal çalışma alanında ekolojik sosyal çalışmaya ilişkin sistem teorisi yaklaşımı ve eko-kritik yaklaşım olmak üzere iki teorik eğilimin olduğu (Närhi, Matthies, 2016: 26), öte yandan sosyal çalışma ve çevre arasındaki ilişkinin bir başka dayanağının sürdürülebilir kalkınma fikri olabileceği görülmektedir. Bu çerçevede, sosyal çalışma ve çevre arasındaki ilişkinin detaylı bir şekilde anlaşılabilmesi için eko-kritik sosyal çalışma yaklaşımlarına ve sürdürülebilir kalkınma fikri ile sosyal çalışma arasındaki ilişkiye bakılması gerekmektedir.

1.1. Eko-Kritik Sosyal Çalışma Yaklaşımları

Närhi ve Matthies (2016: 32) eko-kritik sosyal çalışma yaklaşımlarını ekolojik sosyal çalışma yaklaşımı, eko-feminist sosyal çalışma, derin ekolojik sosyal çalışma, ekotinsel sosyal çalışma, çevresel sosyal çalışma, toplumsal ekolojik sosyal çalışma ve yeşil sosyal çalışma yaklaşımları olarak açıklamaktadır.

Ekolojik Sosyal Çalışma Yaklaşımı: Bu yaklaşım, sürdürülebilir kalkınma perspektifi çerçevesinde insan refahı ve yaşanan çevre arasındaki ilişkiyle ilgili şemsiye bir yaklaşımdır (Närhi, Matthies, 2016: 32). Ekolojik sosyal çalışma yaklaşımı, insan ve doğa arasındaki ilişkiyi merkeze alır ve ekolojik ilkelerin, sosyal çalışma uygulamaları, araştırmaları ve eğitiminin yaşamın her alanında sürdürülebilir uygulamalara geçişi teşvik edecek şekilde gerçekleşmesine rehberlik edeceğini savunur (Bay, 2015).

Eko-Feminist Sosyal Çalışma: Eko-feminizm, kadınların baskılanması ve boyun eğmeye zorlanmaları ile doğal dünyanın sömürülmesi ve bozulması arasında ilişki olduğunu savunan, 1970'lerin ortasında ikinci dalga feminizm ve yeşil hareketlerin etkisiyle ortaya çıkan bir harekettir. Eko-feminizm, kadınları bağımlı kılan, sömüren ve baskı altında tutulmalarına neden olan toplumsal cinsiyete ve insani olmayan dünya üzerinde insanların yaptıklarına meydan okunmasını sağlayan, feminist ve ekolojik unsurları bir araya getiren bir yaklaşımdır (Mellor, 1997: 1). Eko-feminizme dair temel kavramları aşağıdaki gibi açıklamak mümkündür:

1. Batı sanayi uygarlığı, doğaya ve boyun eğdirilmiş kadınlara karşıdır.
2. Yaşam, birbirine bağlı bir ağdır; hiyerarşik bir yapı değildir.
3. Sağlıklı bir ekosistem, çeşitliliği destekler.
4. Türlerin hayatta kalması, yeni bir ilişkiyi gerektirir.
5. Doğa ve kültür arasında bir dikotomi yoktur, bu nedenle doğa ve kültür arasında dikotomizasyon ret edilmelidir.
6. Antimilitarizm savunulmalıdır.
7. Ataerkil fikirlerin yerini politik aktivizm ve feminist uygulamalar almalıdır.
8. Önemli tahakküm hiyerarşilerinin olmadığı, prepatriarkal toplumlara özel ilgi gösterilmelidir (Degan, Podeschi, 2001, akt: Van Wormer ve Besthorn, 2017: 283).

Eko-feminist felsefe; doğa ve insan arasındaki yeni ontolojiye ve yeni dile ve insan ile doğa arasındaki ilişkiye odaklanır. Bu bağlamda, eko-feminist düşünce, sosyal çalışma mesleğine dair insanı, doğayı ve insan ile doğa arasındaki ilişkiyi anlamaya yönelik ve geleneksel mesleki ekolojik/ sistem modellerinden güçlenmeye ilgili

konular bakımından ayrılan alternatif bir ontoloji önermektedir (Besthorn, McMillen, 2002: 227).

Bu ontoloji çerçevesinde, şekillenen sosyal çalışma mesleğinin, ayrımcılığın ve baskının önlenmesine yönelik çabalar ve sosyal adalete yönelik uygulama ilkeleri ile mesleki değerlerden oluşan geniş bir ekolojik sistem modeliyle (Besthorn, McMillen, 2002: 227) gerçekleşmesi gerekmektedir.

Derin Ekolojik Sosyal Çalışma: Vahşi doğayı merkeze alan derin ekoloji yaklaşımı, insanın doğadan ötekileşmesini ilk günah olarak görür ve evrimsel süreçteki farklılıkları görmezden gelip canlı-cansız her şeyi eşdeğer sayarak yabancılaştırmanın ortadan kalkacağını savunur (İdem, 2002, akt: Çüçen, 2011). Derin ekolojik sosyal çalışma yaklaşımıyla, sosyal çalışma disiplini, çevrede (esas olarak sosyal çevrede) bir bütün olarak doğayla olmak için sosyal çalışma yaklaşımında temel bir yeniden yönlendirilmeye, insan ve çevre ayrımının insan-doğa tamamlayıcılığına ve birliğine dönüşmesine ihtiyaç duyulduğu savunulmaktadır (Besthorn ve Canda, 2008: 95). Teori, müfredat, kalkınma, politika inisiyatifleri ve sosyal adalet düşüncesi dahil olmak üzere birçok alanda potansiyel çalışmaların gerçekleştirilebileceği derin ekolojik sosyal çalışma yaklaşımıyla (Besthorn, 2012: 7), sosyal çalışma mesleğinin odağında sadece insan onurunun korunmasının bulunmaması, insan onurunun gerçekten korunabilmesi için aynı zamanda doğal çevrenin değerine de saygı duymanın sosyal çalışma mesleğinin odağında bulunması gerektiği savunulur (Besthorn ve Saleeby, 2003: 10).

Eko-Tinsel Sosyal Çalışma: Besthorn (2002)'a göre ekolojik tinsellik kavramı insanoğlunun dünyayla ortak bir kaderi paylaştığı varsayımı üzerine kurulu bir kavram olup, insanoğlunun kendini dünyayla özdeşleştirmesine yönelik uğraşlarının önemine vurgu yapar (Besthorn, 2002, akt: Ferreria, 2010: 6). Derin ekoloji yaklaşımıyla çok yakından ilişkisi olan eko-tinsel sosyal çalışma yaklaşımı, sosyal ve çevresel adalet için sosyal çalışma uygulamalarının gerçekleştirilmesi, ekonomik büyüme ve kapitalist gelişmenin yarattığı sorunlardan ve modern toplumun düalizminden ve bireysellikten uzak profesyonel bir düşüncenin ortaya konması gerektiğini (Närhi ve Matthies, 2016: 30) savunur.

Çevresel Sosyal Çalışma: Bu yaklaşıma göre; küreselleşme, endüstriyel tarım, habitatın tahribatı gibi gezegenin sürdürülebilirliğini tehdit eden insan davranışlarıyla oluşan iklim değişiklikleriyle; seller, kıtlık gibi afetler ve ekolojik mülteciliği etkileyen unsurlar arasında bir ilişki olduğuna dair bilimsel kanıtlar bulunmaktadır (Gray,

Coates, Hetherington, 2013: 2). Bu kanıtlar doğrultusunda, ekolojik çalışma gibi sürdürülebilir kalkınma kriterleri çerçevesinde yeni bir sosyal çalışma yaklaşımına ihtiyaç bulunduğu düşüncesini temel alan çevresel sosyal çalışma yaklaşımı, çevre için sosyal çalışma uygulamalarının gerçekleştirilmesi gerektiğini savunur (Närhi ve Matthies, 2016: 32).

Toplumsal Ekolojik Sosyal Çalışma Yaklaşımı: Toplumsal ekoloji fikrinin temel hareket noktası, toplumla doğayı karşı karşıya getiren sorunların toplum ile doğa arasında ortaya çıkmadığı; toplumsal gelişmenin içinden çıktığı düşüncesidir (Önder, 2002, akt: Ünal, 2010). Bu bağlamda toplumsal ekolojik sosyal çalışma yaklaşımı, toplumların toplumsal gelişmenin içinde çıkan sorunlara karşı güçlenmesine yönelik ekolojik toplumsal bir dönüşüm, sosyal kapitalin artırılması ve topluluk esnekliğinin sağlanması (toplum ulaşılabilir kaynakları kullanma becerisinin sürekliliği) ile ilgilidir (Närhi ve Matthies, 2016: 32).

Yeşil Sosyal Çalışma: Yeşil sosyal çalışma yaklaşımı Lena Dominelli tarafından geliştirilmiş bir yaklaşımdır. Dominelli (2018) yeşil sosyal çalışmayı aşağıdaki gibi tanımlamaktadır.

Yeşil sosyal çalışma, insanlar arasındaki hâkim yapısal eşitsizlikler ile güç ve kaynakların adil olmayan dağılımına, değişen eşitlikçi bir çerçevede, çevrenin korunması ve insanlarla onların sosyo-kültürel, ekonomik ve fiziksel çevreleri arasındaki karşılıklı bağımlılıklarının bütünleşmesi yoluyla insanların refahını artırmak için müdahale eden uygulamanın bir parçasıdır (Dominelli, 2018: 217).

Bir başka tanıma göre; yeşil sosyal çalışma, iklim mülteciliği üzerine bütüncül bir bakış açısı ile sosyal, ekonomik ve çevresel durumları göz önünde bulundurularak sosyal çalışma uygulamaları yapılmasını öngören bir yaklaşımdır (Noble, 2016, akt: Artan, Uzun, 2017: 178).

1.2. Sürdürülebilir Kalkınma ve Sosyal Çalışma Mesleği

Çevresel felaketlerin yaşanması, çevreyle ilgili sorunların küresel hale gelmesi, endüstri devrimi ile başlayan ve günümüzde de devam eden, ham maddenin işlenmiş ürüne dönüştürülmesi süreçlerinin, yalnızca ekonomik faydaya dayalı, uzun vadede çevresel ve sosyal gelişimin önünü tıkayıcı sistematiğine bir alternatif olarak sürdürülebilir kalkınma fikrini ortaya çıkartmıştır (Urangu, 2013: 134).

Büyümeyi canlandırmak, büyümenin kalitesini değiştirmek, iş bulma, yiyecek, enerji, su ve sağlık konularında temel ihtiyaçları karşılamak, sürdürülebilir bir nüfus düzeyini garantiye almak, kaynak tabanını korumak ve zenginleştirmek, teknolojiyi yeniden yönlendirmek, risk yönetmek ve karar verme sürecinde çevre ile ekonomiyi

birleştirmek (TÇSV,1987, Akt: Özçağ, 2005: 360) gibi stratejilerle gerçekleştirilmeye çalışılan sürdürülebilir kalkınma fikri, her ne kadar çevre ile ilgili duyarlılıkla ortaya çıksa da kalkınmanın sadece çevre boyutuyla ilgili değildir.

Kalkınmanın sosyal ve ekonomik boyutları bulunmaktadır. Kalkınmanın sosyal ve ekonomik boyutlarının da olması bir kalkınma mesleği olan sosyal çalışma mesleğinin, sürdürülebilir kalkınmanın sosyal ve çevresel yönüne dair mesleki uygulamalar gerçekleştirmesini gündeme getirmiştir. Zira sosyal çalışma mesleğinin amaçlarıyla, sürdürülebilir kalkınmanın amaçları birbirine benzer özellikler taşımaktadır. Bu durumu Tablo 1’de görmek mümkündür (Mary, 2008; Peeters, 2009, akt: Özmete, 2010: 82).

Tablo 1. Sürdürülebilir Kalkınma ve Sosyal Çalışma Mesleği

Sürdürülebilir Kalkınma	Sosyal Çalışma Mesleği
İhtiyaçların karşılanması	Refahın iyileşmesi
Ekolojik Sınırlar	Refah kavramına bağlı olarak hem sürdürülebilir kalkınma hem de sosyal çalışma toplum sorunlarının çözümlenmesine odaklanır.
Genel ancak gruplara göre farklılaşmış sorumluluklar	İnsanların sınırlılıklarına ve yapabilirliklerine odaklanmak Bireyleri güçlendirmek Toplumdaki bireyler ve gruplar arasındaki farklılıklara odaklanmak
Küresel adalet	Küresel adalet, sosyal adalet
Aynı kuşak içinde eşitlik ve dayanışma	Eşitlik ve dayanışma
Aktif katılım	Sorumluluk kavramına bağlı olma Güçlendirmeye yönelim
Toplumsal cinsiyet eşitliği ve farklılıklara saygı duyma	Toplumsal cinsiyet eşitliği ve farklılıklara saygı duyma

Kaynak: Mary, 2008, Peeters, 2009, akt: Özmete, 2010: 82

Tablo 1’de görüldüğü üzere; sosyal çalışma mesleği ile sürdürülebilir kalkınma fikri arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişkinin niteliği sadece sosyal değil aynı zamanda çevreseldir. Bu durumu, 2010 yılında Hong Kong’da düzenlenen Uluslararası Sosyal Çalışmacılar Federasyonu tarafından hazırlanan; “Sosyal Kalkınma ve Sosyal Çalışma İçin Küresel Ajanda”nın da temellerinin atıldığı (Jayasooria, 2016: 20) Sosyal Çalışma ve Sosyal Kalkınma başlıklı Dünya Konferansında belirlenen çevresel sürdürülebilirliğe ilişkin hedeflerde görmek

mümkündür. Konferansta, sadece insan sağlığının korunması, hastalıkların önlenmesi, hastaların yönetimi, yerel toplulukların kalkınma sürecinin katılımı, sosyal kalkınmaya yönelik uygulamaların gerçekleştirilmesi gibi hedefler belirlenmemiş, aynı zamanda fiziksel çevrenin korunmasına yönelik hedefler de belirlenmiştir (Özmete, 2010).

Yukarıda belirtilen çerçeveye doğrultusunda, sürdürülebilir kalkınma fikrinin çevre odaklı mesleki uygulamalar yapma olanağı sağladığını; bu bağlamda, sürdürülebilir kalkınma fikrinin, çevreye yönelik eko-kritik sosyal çalışma yaklaşımlarının yanında bir başka unsur olarak sosyal çalışma uygulamaları için bir zemin oluşturduğunu söylemek mümkündür.

2. Çevre Odaklı Sosyal Çalışma Uygulamalarının Dayanağı: Çevresel Adalet

Sosyal çalışma mesleği ile ilgili uluslararası tanıma göre, sosyal çalışma mesleğinin odağında insan hakları, sosyal adalet, kolektif sorumluluk, farklılıklara saygı ilkeleri bulunmaktadır (IFSW ve IASSW, 2014). Bu ilkelere biri olan insan hakları fikri çerçevesinde sosyal çalışmacılar, danışanların insan haklarına yönelik mesleki uygulamalar gerçekleştirmelidir. Danışanların insan hakları için mesleki uygulamalar gerçekleştirilmesinin ve danışanların insan haklarının korunması ve geliştirilmesinin çeşitli boyutları vardır. Bu boyutlardan biri “insan varlığı ile yeryüzünün tüm canlı organizmalarının yaşamlarını sürdürdüğü biyosfer, insan ve diğer canlıların yaşamını sürdürdüğü ve kısa ya da uzun dönemde etkileşim içinde bulunduğu yaşam çevresinin korunması ve geliştirilmesi” (Keleş ve Ertan, 2002, akt: Dadak, 2015: 316) ile ilgili düzenlemeler olarak tanımlanabilecek çevre hakkıdır.

Çevre hakkının gereklerinin yerine getirilmesine yönelik talepler, çevresel adalet fikrini doğurmuştur. Sanayileşme ve kalkınma sürecinde ortaya çıkan çevresel sorunların yeni bir eşitsizliğe yol açtığı, bu eşitsizliğin ortadan kaldırılmasıyla adaletin sağlanabileceği fikrine dayanan (Şahin, 2012, akt: Kılıç ve Tok, 2014: 220) çevresel adalet kavramının gereğinin yapılabilmesi için belirli unsurların gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Bu unsurları, doğal malların kullanılması ve kaynakların tüketilmesinde aynı haklara sahip olma olarak adlandırılacak ekolojik fırsat eşitliği, sağlıklı ve tehlikeli olmayan bir dünyada yaşama hakkı olarak açıklanabilecek ekolojik insan hakkı ile bireylerin çevrelerinin tasarlanmasına, korunmasına, doğal kaynaklarının tüketilmesi ve estetik olarak düzenlenmesine yönelik alınan kararlara katılım hakkı olarak tanımlanacak ekolojik düzenleme hakkı olarak belirtmek mümkündür (Leist, 2011: 3).

Çevre hakkının gerekleri üzerinden tanımlanan çevresel adalet fikri, sosyal çalışma mesleki uygulamalarında çevreye yönelik mesleki uygulamaların gerçekleştirilmesini zorunlu hale getirmektedir. Zira sosyal çalışma mesleği sadece sosyal ve ekonomik adalet değil aynı zamanda çevresel adalet ile ilgilidir. Hem çevre sorunlarından etkilenenlerin hem de sosyal çalışma uygulamalarından yararlananların, bir başka deyişle çevresel adaletsizliklerden en fazla etkilenen grupların aynı zamanda, sosyal çalışma uygulamalarından yararlanan danışanlar (Erikson, 2018: 2) olduğu görülmektedir.

Çevresel adalet fikri, çevresel adaletsizlikle karşı karşıya kalan dezavantajlı gruplar üzerinden yeni danışan gruplarının tanımlanmasını olanaklı kılmaktadır. Bu grupları, ekolojik fırsat eşitliğine sahip olmayanlar, ekolojik düzenleme hakkı bulunmayanlar, ekolojik insan haklarının gerekleri yerine getirilmeyenler olmak üzere üç başlıkta değerlendirmek mümkündür.

Tablo 2. Yeni Danışan Grupları

Danışan Grubu	Özellikleri	Karşı Karşıya Kalınan Sorunlar
Ekolojik Fırsat Eşitliğine Sahip Olmayanlar	Doğal malların kullanılması ve kaynakların tüketilmesinde aynı haklara sahip değildirler. Ekolojik mülteci olma potansiyeline sahiptirler. Grubun büyümesi çevre sorununun büyümesine neden olur.	Kıtlık, açlık gibi sorunlar Doğal veya insan eliyle gerçekleşen afetler
Ekolojik Düzenleme Hakkı Olmayanlar	Yaşadıkları yerde çevre ile ilgili yapılacak düzenlemelere katılım hakları bulunmaz.	Uygun olmayan çevre koşullarında yaşama Yaşanılan alanın düzenlenmesinde söz sahibi olamama
Ekolojik İnsan Haklarının Gerekleri Yerine Getirilmeyenler	Sırf insan olmalarından dolayı sahip olmaları gereken çevresel koşullarda yaşamlarını sürdürmezler.	Yaşanan çevreye dair sorunlar

Danışan gruplarını ayrıca, çevre sorunlarından doğrudan etkilenenler ve çevre sorunlarından dolayı etkilenenler olarak ikiye ayırmak mümkündür. Birinci gruptaki danışanları, bir çevre felaketinden doğrudan etkilenenler, ekolojik mülteciler olarak; ikinci gruptaki danışanları, bir çevre sorunu ile doğrudan karşı karşıya kalmayan, çevre ile kurduğu ilişkide karşı karşıya kaldığı zararın etkilerini uzun vadede hisseden danışanlar olarak tanımlamak mümkündür.

3. Çevre Odaklı Sosyal Çalışma Uygulamalarının Bilgi, Beceri ve Değer Temeli

Çevre odaklı sosyal çalışma uygulamaları için sosyal çalışmacıların, çevresi içinde birey yaklaşımına dair holistik bakışı, fiziksel çevreyi de kapsayacak şekilde geliştirmelerine ihtiyaç vardır (Närhi, Matthies, 2016: 33). Bu bağlamda, sosyal çalışmacıların çevre ile ilgili çalışmalarda sahip olmaları gereken bilgi, insan davranışı ve doğal çevre arasındaki ilişkiye dair bilgidir. Bu çerçevede sosyal çalışmacılar, ekoloji, küresel ısınma, iklim değişikliği gibi çevreyle ilgili sorunlara ve bu sorunların etkilerine, ekolojik adalet ile ilgili bilgiye, mesleki uygulama gerçekleştirdikleri yerin/ bölgenin çevresel özelliklerini/ risklerini değerlendirebilmeye yönelik bilgiye sahip olmalıdır.

Dominelli (2012) yeşil sosyal çalışma uygulamalarında, sosyal çalışmacıların kolaylaştırıcı, toplumu harekete geçirici, kaynakları harekete geçirici ve koordine edici, arabulucu, ortaklık kurucu, danışman, savunucu, eğitici ve öğretici, kültürel tercüman, psikososyal terapist, bilimsel tercüman (Dominelli, 2012, akt: Dominelli 2018: 223) rollerini üstlenmeleri gerektiğini belirtmektedir. Bu bağlamda sosyal çalışmacıların çevre ile ilgili uygulamalardaki becerilerini; iletişim becerileri, öz farkındalık becerileri, analitik beceriler, sunum becerileri, koordinasyon becerileri, duyarlılık ve gözlem becerileri, düşünme becerileri, yaratıcılık, hızlı düşünüp doğru karar verme, alçakgönüllülük, dirençlilik, birlikte çalışma, hayatta kalma, çatışma yönetimi becerileri (Thompson, 2013: 117-154) olarak açıklamak mümkündür.

Çevre odaklı sosyal çalışma uygulamalarında değer temelini, sosyal çalışma mesleğinin odağında bulunan insan hakları, sosyal adalet, kültürel çeşitliliğe saygı gibi değerlerin yanı sıra, çevresel adalet fikrinin oluşturduğu söylenebilir. Bu bağlamda çevre için sosyal çalışma uygulamalarında, çevresel adaletin sağlanmasına yönelik ilkeler uygulamanın dayanağı haline getirilebilir. Çevresel adalet fikri bağlamında çevre odaklı sosyal çalışma uygulamalarına yönelik değerleri aşağıdaki gibi örneklendirmek mümkündür:

1. Tüm türlerin karşılıklı bağlılığını, ekolojik bütünlüğü ve doğa ananın kutsallığını kabul etmek.
2. Birey olarak, doğa ananın kaynaklarını az tüketmek ve mümkün oldukça az atık üretmek için kişisel ve tüketici seçimleri yapmak, şimdiki ve gelecek nesiller için sağlıklı bir doğal dünyayı güvence altına almak için yaşam tarzları belirlemek ve başkaldırmaya yönelik bilinçli bir karar vermek.
3. Yerli inanç ve değerleri sosyal çalışma uygulamasına dahil etmek (Coates, Gray ve Hetherington, 2006).

4. Eko-tinsel uygulama (Coates, vd, 2006, Ferreira, 2010), biophilia teorisi (Besthorn, Salleeby, 2003)
5. Sürdürülebilir toplulukların eğitimi/ gelişimi desteklemek (Coates, 2005), uygulamalarda yeni ekolojiyi kullanmak (Ungar, 2002).
6. Çocuklar, gençler ve yetişkinler için orman deneyimlerini ve doğa terapisini kullanmak (Berger ve Mcleod, 2006; Bingley, 2007; Shin, Yeoun, Yoo ve Shin, 2010).
7. Çevreye yönelik bakış açısı ve çevresel konuların sosyal çalışma mesleğinde yer alabilmesi için sürekli mesleki diyalog gerçekleştirmek.
8. Çevrenin korunması için savunuculuk yapmak.
9. Kamu politikalarının karşılıklı saygı ve adalete dayalı olmasını talep etmek.
10. Tüm insanların, siyasi, ekonomik, kültürel ve çevresel konularda kendi kaderlerini tayin etme hakkını kabul etmek.
11. Amerikan Hükümetinde yerli haklarının özel hukuki ve doğal ilişkisini tanımak.
12. Hükümetin gerçekleştirdiği ekonomik adaletsizliklerin, uluslararası hukuku ihlal etmek olduğu bilmek.
13. İnsani ve ekonomik adaletten çok ekonomik kazanımları vurgulayan Dünya Ticaret Örgütü, Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu gibi örgütlere karşı savunuculuk ve farkındalık (Coates, 2005)
14. Yerli toplulukların ihtiyaçlarının karşılanmasında, tinsel, yerel inançların önemi ve kültürel yetkinlik (Jang ve LaMendola, 2008)
15. Afetlere yönelik gerçekleştirilen çalışmalarda politika ve planlanmış savunuculuğun entegrasyonu (Rowlands ve Tan, 2008)
16. Çevresel adaletsizlikle karşı karşıya kalan yerel Amerikalı grupların güçlenmesi ve savunulması için çalışma (Dawson,1993)
17. Kültürel ve dilsel yeterlilik
18. Kapsayıcı politika analizi geliştirme ve değerlendirme
19. Yerli halk, siyasiler ve risk altındaki nüfusu savunmak
20. İnsanlar ve diğer canlılar için sürdürülebilir bir gezegenin yararına, toprak ve yenilenebilir kaynakların, etik, dengeli ve sorumlu kullanımının zorunluluğu (Miller, Hayvard ve Shaw, 2011: 5)

Öte yandan sosyal çalışmacıların, çevre ile ilgili yaklaşımlar çerçevesinde (derin ekolojik yaklaşım gibi) farklı etik ilkeleri mesleki uygulamalarının dayanağı haline getirebilmeleri mümkündür.

4. Çevre Odaklı Sosyal Çalışmanın Uygulamaları

Çevre odaklı sosyal çalışma yaklaşımları, sosyal çalışma uygulamalarının biçiminden çok sosyal çalışma uygulamalarının niteliğiyle ilgilidir. Çevreye yönelik mesleki uygulamalar bu bağlamda, genelci sosyal çalışma yaklaşımı çerçevesinde çizilen mesleki müdahale planıyla gerçekleşir. Bu durumu Dominelli (2018) tarafından geliştirilen yeşil sosyal çalışma yaklaşımının uygulama basamaklarında görmek mümkündür.

Tablo 3. Yeşil Sosyal Çalışma Uygulaması

Planlı Değişim Süreci	Yeşil Sosyal Çalışma Uygulaması
Tanışma ve Bağlantı Kurma	İlk teması kurmak Müdahale süreçleri boyunca yerel halka ilgi duyma Yerel halkın mevcut bilgi ve becerilerini kabul etme
Ön Değerlendirme	Belli topluluk ve yaşam alanları ile ilgili yeni bilgi ve becerileri birlikte üretme Holistik düşünme İş alanlarını belirlemek
Planlama	Çalışma planı hazırlamak
Uygulama	Uygulama
Son Değerlendirme	
İzleme	
Sonlandırma	

Kaynak: Dominelli, 2018: 224; Kirst-Ashman ve Hull, 1999, akt. Duyan, 2016: 215.

Bu çerçevede, bir sosyal çalışma uygulamasının çevre odaklı hale gelebilmesi için planlı sosyal çalışma uygulamalarının odağında çevre ile ilgili sorunların bulunması gerekmektedir. Sosyal çalışmacılar, bu bağlamda, çevre sorunlarından etkilenen toplulukların/ danışanların kim veya kimler olduğu, danışanların çevreye dair bilinçlerinin ve karşı karşıya kaldıkları olaya dair düşüncelerinin ne olduğu, çevre sorununun etkisinin azaltılması veya ortadan kaldırılması için ne gibi çalışmaların yapılması gerektiği, çevreye yönelik mesleki uygulamaların hangi paydaşlarla birlikte yapılacağı, mesleki uygulamaların hangi düzeylerde gerçekleştirileceği gibi konularda değerlendirme yapmalı ve bu değerlendirme çerçevesinde, mikro, mezo ve makro uygulama düzeylerinde çeşitli çalışmalar gerçekleştirmelidir. Bu çalışmaların neler olabileceğini, Mason ve ark. (2017) tarafından gerçekleştirilen 543 sosyal çalışma

araştırmasına dair içerik analizinde ortaya konan mikro, mezzo ve makro düzeyde kanıtla desteklenmiş uygulamalar ve politika sonuçlarıyla açıklamak mümkündür.

Tablo 4. Kanıtla Desteklenmiş Uygulama ve Politika Sonuçları

Uygulama Düzeyi	Uygulama	Çalışma Sayısı
Mikro	Sosyal çalışma uygulamasını (kültürel yeterlilik, travma gibi müdahaleler) geliştirmek	6
Mikro	Çalışmalara dayalı uygulama araçlarını veya müdahaleleri uygulamak	5
Mikro	Özel hizmet sağlama (örneğin sosyal ve kültürel)	4
Mikro	Sosyal çalışma sağlayıcıları (kuruluşlar vb.) dışında da uygulamalar geliştirme	2
Mikro	Çalışmalarla elde edilmiş test edilen müdahale/ araçların kullanımı	1
Mikro	Çevresel sorunları uygulamaya dahil etmek	1
Mezzo ve Makro	Topluluklarla etkileşim kurma ve/veya katılım yaklaşımlarını kullanma	14
Mezzo ve Makro	Afete karşı proaktif çalışmalar gerçekleştirme	2
Mezzo ve Makro	İhtiyaç değerlendirmesini geliştirme (örneğin afet sonrası)	2
Mezzo ve Makro	Hizmet sunumuna dair alt yapının geliştirilmesi	1
Mezzo ve Makro	Sosyal çalışma alanındaki uzmanlığı diğer mesleklere aktarma	1
Mezzo ve Makro	Kamu kuruluşları arasında işbirliğinin geliştirilmesi	1
Mezzo ve Makro	Kamu bilincini arttırma	1
Mezzo ve Makro	Savunmasız gruplar adına savunuculuk yapma	3
Mezzo ve Makro	Politika oluşturma, aşağıdan yukarıya politika oluşturma süreçlerini devam ettirme	8

Kaynak: Mason, Shires, Arwood ve Borst, 2017: 658

Araştırmayla ortaya konulmuş, kanıtla desteklenmiş uygulamalar ve politika sonuçları çerçevesinde, mikro düzeyde gerçekleştirilecek çalışmaları iki boyutta değerlendirmek mümkündür. Bu çalışmaların ilki bireyin fiziki çevresinde iyiliğin sağlanmasıdır. Kohut'un kendilik psikolojisi yaklaşımına göre, kendilik denilen şey kişinin içinde duyumsadığı imajlardır ve kişi, zaman ve mekân içerisinde bütünleşmiş tek bir kendiliği duyumsar (Young, 1994: 214). Bu çerçevede kişinin psikososyal iyiliği için, sadece bireyin içinde bulunduğu sosyal çevre değil aynı zamanda fiziki çevrenin de tüm canlılara fayda sağlayacak şekilde düzenlenmesinin sağlanması gerekmektedir. Bu doğrultuda, çevre felaketleri veya afetler başta olmak üzere uygun olmayan çevre koşullarında yaşayan bireylerin fiziki çevrelerinin iyileştirilmesinin sağlanmasına, ekolojik mültecilerin psikososyal iyiliğine yönelik çalışmalar (Dominelli, 2013, akt: Demirbilek, 2016: 911) sosyal çalışmacılarca gerçekleştirilmelidir.

Mikro düzeyde gerçekleştirilebilecek ikinci çalışma, danışanların çevreye ve çevre sorunlarına dair bilincinin artırılmasıdır. Danışanların çevreye ve çevre sorunlarına yönelik bilinçlerinin artırılması için sosyal çalışmacılar, danışanların bulunduğu çevrede karşı karşıya kaldıkları risklerin farkına varmalarına ve çevrenin korunması için tutum geliştirmelerine yönelik mesleki çalışmalar gerçekleştirmelidir.

Mezzo düzeyde, gerçekleştirilebilecek çalışmaları da iki boyutta değerlendirmek mümkündür. Birinci boyut, sosyal çalışmacıların görev yaptığı kuruluşlarda çevre dostu bir kültürün geliştirilmesidir. Mezzo düzeyde ikinci boyut, bakım hizmeti verilen sosyal çalışma kuruluşlarında danışanların çevreye duyarlı bir yaşam sürmeleri konusunda bilinçlendirilmesidir.

Makro düzeyde gerçekleştirilebilecek çevreye dair mesleki çalışmaları ise sürdürülebilir kalkınmaya yönelik mesleki çalışmalar ve çevreye yönelik sosyal aksiyon/ savunuculuk çalışmalarının gerçekleştirilmesi olmak üzere iki boyutta açıklamak mümkündür. Sürdürülebilir kalkınmaya yönelik mesleki çalışmalar çerçevesinde sosyal çalışmacılar, kalkınma çalışmalarının sürdürülebilir kalkınma anlayışıyla gerçekleştirilmesine yönelik mesleki uygulamalar gerçekleştirirken, politika üretim süreçlerine katkı sağlarlar. İkinci boyut olan çevreye yönelik sosyal aksiyon ve savunuculuk çalışmaları çerçevesinde, sosyal çalışmacılar, savunmasız gruplar adına savunuculuk yapmaya, aşağıdan yukarıya politika oluşturma süreçlerini sürdürmeye yönelik mesleki çalışmalar gerçekleştirmelidirler.

5. Türkiye’de Çevre Odaklı Sosyal Çalışma Uygulamalarının Görünümü: Yaşam Alanlarını Koruma ve Yaşatma Derneği (YAŞAD) Örneği

Daha önce de belirtildiği üzere; Türkiye’de kamu kuruluşlarında, çevreye yönelik sosyal çalışma uygulamalarına dair bir politika bulunmamaktadır. Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü bünyesinde çalışan bir sosyal çalışmacı dışında, çevre politikalarının gerçekleştirilmesinde yürütücü olan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve Tarım ve Orman Bakanlığı’nda sosyal çalışmacı istihdam edilmemektedir. Çevre ve sosyal çalışmaya yönelik çalışmalarla ilgili Türkiye’deki tek örnek, Balıkesir’in Bigadiç ilçesinde faaliyet gösteren YAŞAD tarafından yürütülen çalışmalardır. Derneğin amacı dernek tüzüğünde aşağıdaki gibi açıklanmıştır:

Dernek, doğada yok olma tehlikesinde olan hayvan ve diğer canlı türlerinin soylarının devamının sağlanması, doğanın ve çevrenin korunması ve geliştirilmesi; keklük, sülün, bildircin, arıcılık ve ürünleri, vb. yeni küçük ve büyükbaş hayvancılığın gelişimine katkı vererek kırsal kalkınmaya destek verilmesi; çeşitli nedenlerle yoksunluk içinde bulunan ve sosyal hizmetler alanına giren çocuk, genç, yaşlı, kadın ve engellilerin fiziksel, toplumsal koşullarının iyileştirilmesi amacı ile kurulmuştur (YAŞAD, 2018)

Başkanının sosyal çalışmacı olduğu bu dernekte, derneğin kuruluşunda da aktif görev alan, yetiştirme yurtlarında yetişmiş bireyler, dernek çalışmalarında gönüllü olarak çalışmaktadır. Dernek, yetiştirme yurdunda korunma altında bulunan gençlere yönelik çevre projeleri gerçekleştirmiştir. Bu çerçevede; “Sağdıçlar Doğayı Saracak”, “Sağdıçların Ekolojik Ayak İzi” gibi projeler yürütmüştür (YAŞAD, 2018). Dernek ayrıca; nesli tükenmekte olan kınalı keklüklerin yetiştirilmesine yönelik bir proje gerçekleştirmiştir. Proje gerçekleştirilirken, kınalı keklüklerin yaşam alanı, güvenli hale getirilmiştir. Dernek, bu bağlamda, kınalı keklüklerin yaşam alanının bulunduğu köylerde, köylülerle ve bölgedeki avcılarla proje kapsamında 11 yıl boyunca bilinçlenme toplantıları düzenlenmiştir. Bu çalışmalara ek olarak dernek, köylülerle oluşturdukları işbirliğini geliştirmek için eğlence, bayram günlerinde köy ziyaretleri, lokma dökme gibi etkinlikler düzenlemiştir (Yanardağ, 2018). Dernek, ayrıca kınalı keklük için güvenli hale getirdiği alanda “Doğanın Sevgi Gücü” adlı bir proje de yürütmektedir. Proje kapsamında; zihinsel engelli çocuk ve gençlerin doğada rehabilitasyonlarına yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiştir (YAŞAD, 2018). Derneğin faaliyetlerine bakıldığında; derneğin faaliyet gösterdiği bölgede ekolojik dengenin sağlanmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirdiği, derneğin gerçekleştirdiği çalışmalarla halkı bilinçlendirildiği ve dezavantajlı grupların çevreyle temas kurmasını olanaklı hale getirildiği görülmektedir. Bu çerçevede dernek tarafından

gerçekleştirilen çalışmaların ekolojik sosyal çalışma uygulamaları için örnek uygulama olarak adlandırılması mümkündür.

SONUÇ

Çevre odaklı sosyal çalışma uygulamaları; çevresel adalet fikri çerçevesinde, çevre odaklı uygulamalara dair bilgi, beceri ve değerlerle, “mikro, mezzo ve makro” düzeylerde çevreye duyarlı, çevre sorunlarını mesleki uygulamalarının merkezine alan sosyal çalışanlarla gerçekleştirilir. Bu çerçevede Türkiye’de çevre odaklı sosyal çalışma uygulamalarının gerçekleştirilmesi için sosyal çalışanların çevreye daha fazla duyarlı hale gelmesi, çevreye dair sorunları mesleki uygulamalarının merkezine almalarına yönelik mesleki bir tutuma sahip olmaları gerekmektedir.

Sosyal çalışanları, profesyonel olmayan bireylerden veya gönüllülerden ayıran, mesleki eğitimle edinilen bir mesleki kimlikle kazanılan mesleki tutumun (Holm,1985, akt: Holm, 2002: 66) çevreye yönelik geliştirilmesi, çevreye yönelik mesleki bilgi, beceri ve değerlerin öğrenilmesi ve uygulanmasıyla mümkündür. Bu bağlamda, sosyal çalışma lisans eğitim programlarında, ekoloji ve sosyal çalışmayla ilgili derslerin müfredata eklenmesine, sosyal çalışanların ileri meslek eğitimi programlarına katılmasına, sosyal kampanyalar yoluyla sosyal çalışanların çevre duyarlılığının artırılmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilmelidir. Sosyal çalışanların farkındalıklarını arttıran ve mesleki tutumlarını geliştiren bu uygulamalarla mesleki uygulamaların gerçekleştirilmesi için mesleki politikalar belirlenmelidir. Mesleki politikalar çerçevesinde;

- Birey düzeyinde bakım hizmetlerinden yararlanan danışanlar başta olmak üzere; sosyal çalışma uygulamalarından yararlanan bireylerin çevreyle ilgili duyarlılıklarının artırılarak, çevreye yönelik olumlu tutum geliştirilmelerine olanak sağlayacak mesleki çalışmalar gerçekleştirilmesi,
- Sosyal çalışanların, çevresel koşullar nedeniyle göç etmek zorunda kalanlar başta olmak üzere çevresel bir felaketten etkilenen bireylere yönelik mesleki uygulamalar gerçekleştirilmesi,
- Sosyal çalışanların, çalıştıkları kurumların çevre dostu olmasını sağlaması, kurumların atık politikasından, kurumlardaki yeşil alanların geliştirilmesine kadar çevreye yönelik önlemlerin alınmasında rol oynaması,
- YAŞAD örneğinde olduğu gibi; çevreye yönelik sürdürülebilir kalkınma çalışmalarının sosyal çalışanların dahil olduğu veya sosyal çalışanların söz sahibi olduğu sivil toplum örgütleriyle gerçekleştirilmesi,

- Danışanlara yönelik sosyal aksiyon ve savunuculuk çalışmalarının gerçekleştirilmesi,
- Meslek örgütünün tek başına veya çevreyle ilgili sivil toplum örgütleri ile birlikte politika üretimine katkı sağlaması, sosyal kampanyalar düzenlemesi,
- Çevreyi etkileyebilecek uygulamalarda, danışanların, çevresel etkilerin değerlendirilmesine yönelik düzenlenen toplantılara katılımının sağlanması, danışanların gerçekleştirilecek çalışmaların çevresel etkileri hakkında mevcut durumu analiz edip karar verebilecek şekilde bilgi sahibi olmasına yönelik eğitim vb. farkındalık çalışmalarının yürütülmesi başta olmak üzere toplum düzeyinde sosyal çalışma uygulamalarının gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Artan, T. ve Uzun, K. (2017). A Discussion about green social work in the context of climate refugees. *Journal of Current Researches on Social Sciences (JoCRess)*. <https://doi.org/10.26579/jocress-7.4.13>.
- Bay, U. (2015). Ecological social work. In *Encyclopedia of Social Work*. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780199975839.013.116>
- Besthorn, F. H., & Saleebey, D. (2003). Nature, Genetics and the Biophilia Connection: Exploring Linkages with Social Work Values and Practice. *Advances in Social Work.*, 4(3) <https://doi.org/10.1017/CBO9781107415324.004>
- Besthorn, F. H., & Canda, E. R. (2002). Revisioning Environment : Deep Ecology for Education and Teaching in Social Work. *Journal of Teaching in Social Work*. https://doi.org/10.1300/J067v22n01_07
- Besthorn, F. H. (2012). Deep Ecology's contributions to social work: A ten-year retrospective. *International Journal of Social Welfare*, 21(3). <https://doi.org/10.1111/j.1468-2397.2011.00850.x>
- Besthorn, F., & McMillen, D. P. (2002). The Oppression of Women and Nature: Ecofeminism as a Framework for an Expanded Ecological Social Work. *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services*, 83(3). <https://doi.org/10.1606/1044-3894.20>
- Çüçen, A. (2011). Derin Ekoloji. Erişim Tarihi: 10.03.2017, Erişim Adresi: <http://blog.aku.edu.tr/ometin/files/2011/12/derinekoloji.pdf>
- Dadak, K. (2015). Yeni Kuşak Hak Olarak Çevre Hakkı. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 5, 309–326.
- Doğan, İ., & Purutçuoğlu, E. (2017). Sosyal Hizmet Uzmanlarının Çevresel Farkındalık Seviyeleri ile Çevreye Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 21(2).
- Demirbilek, M. (2016). Environment, Environmental Refugees and Green Social Work. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 2(3), 905–914. <https://doi.org/10.24289/ijsser.279033>
- Doherty, T. J. (2009). *Ecological Intelligence: How Knowing the Hidden Impacts of What We Buy Can Change Everything* by Daniel Goleman. *Ecopsychology* 1(2) <https://doi.org/10.1089/eco.2009.0017>
- Dominelli, L. (2018). *Yeşil Sosyal Hizmet: Çevre Krizinden Çevresel Adalet*. Ankara: Nika Yayınları.

- Duyan, V. (2016). Sosyal Hizmet: Temelleri, Yaklaşımları, Müdahale Yöntemleri, Sosyal Çalışma Yayınları, Ankara
- Erikson, L. C. (2018). *Environmental Justice as Social Work Practice*. England: Oxford University Press.
- Environmental Vulnerability Index. (2015). Erişim Adresi: <http://www.vulnerabilityindex.net/download-reports> . Erişim Tarihi: 28.03.2018
- Environmental Performans Index (2018). Erişim Adresi: <https://epi.envirocenter.yale.edu/epi-topline>. Erişim Tarihi 28.07.2018
- Ferreira, S. B. (2010). Eco-spiritual Social Work as a Precondition for Social Development. *Ethics & Social Welfare*, 4(1). <https://doi.org/10.1080/17496531003607891>
- Gray, M., Coates, J., & Hetherington, T. (2013). Overview of the last ten years and typology of ESW. In *Environmental Social Work*. London: Routledge.
- Hawkins, C. A. (2010). Sustainability, Human Rights, and Environmental Justice: Critical Connections for Contemporary Social Work. *Critical Social Work Journal*, 11(3).
- Holm, U. (2002). Empathy and Professional Attitude in Social Workers and Non-Trained Aides. *International Journal of Social Welfare*, 11(1). <https://doi.org/10.1111/1468-2397.00197>
- IFSW. (2012). *The Global Agenda: For Social Work and Social Development Commitment to Action*. IFSW.
- IFSW. (2017). World Social Work Day. Erişim Adresi: http://cdn.ifsw.org/assets/ifsw_85801-10.pdf. Erişim Tarihi 27.07.2017
- IFSW, & IASSW. (2014). Küresel Sosyal Çalışma Tanımı. Erişim Adresi: <http://ifsw.org/get-involved/global-definition-of-social-work/> Erişim Tarihi: 27.04.2017
- Jayasooria, D. (2016) 'Sustainable Development Goals and Social Work: Opportunities and Challenges for Social Work Practice in Malaysia', *Journal of Human Rights and Social Work* 1: 19–29.
- Kemp, S. P. (2011). Recentring Environment in Social Work Practice: Necessity, Opportunity, Challenge. *British Journal of Social Work*, 41(6). <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcr119>
- Kılıç, S., Tok, N. (2014). Geleneksel Adalet Anlayışından Çevresel Adalet Anlayışına. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 2.
- Leist, A. (2011). Geleneksel Adalet Anlayışından Çevresel Adalet Anlayışına. *Küresel Bakış Dergisi*, 1(1).
- Mason, R. L., Shires, K. M., Arwood, C., & Borst, A. (2017). Social Work Research and Global Environmental Change. *Journal of the Society for Social Work and Research*, 8(4).
- Matthies, L. A., Narhi, K., & Ward, D. (2001). *The Eco-Social Approach in Social Work*. SoPhi.
- McKinnon, J., Alston, M. (2016). *Ecological Social Work Towards Sustainability*. London: Palgrave.
- Mellor, M. (1997). *Feminism and Ecology*. New York University Press.
- Miller, S. E., Hayward, R. A., & Shaw, T. V. (2012). Environmental shifts for social work: A principles approach. *International Journal of Social Welfare*, 21(3). <https://doi.org/10.1111/j.1468-2397.2011>.
- Mutlu, A. (2009). Türkiye’de Çevre Sorunları Literatürünün Baskın Niteliği ve Sosyal Bilimler Yaklaşımının Gerekliliği. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 1(1), 71–82. https://doi.org/10.1501/Csaum_000000848.x
- Narhi, K., & Matthies, A.-L. (2016). Conceptual and historical analysis of ecological social work. In J. McKinnon & M. Alston (Eds.), *Ecological social work: Towards sustainability* (pp. 21–38). London: Palgrave Macmillan Publishers.
- Noble, C. (2016). Green Social Work - The Next Frontier For Action. *Social Alternatives*.

- Özçağ, M. (2005). Çevre ve Kalkınma: Sürdürülebilir Kalkınma. *İktisadi Kalkınmada Sosyal, Kültürel ve Siyasal Faktörlerin Rolü içinde*. Bursa: Ekin Yayınları.
- Özmete, D. D. E. (2010). Sosyal Hizmette Sürdürülebilir Kalkınma Anlayışı: Kavramsal Analiz. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 22. <https://doi.org/10.21560/spcd.10263>
- Shaw, T. V. (2013). Is social work a green profession? An examination of environmental beliefs. *Journal of Social Work*, 13(1). <https://doi.org/10.1177/1468017311407555>
- Thompson, N. (2013). *Kuram ve Uygulamada Sosyal Hizmeti Aramak*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Ünal, F. (2010). Toplumsal Ekoloji. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26.
- Ungar, M. (2002). A Deeper, More Social Ecological Social Work Practice. *Social Service Review*, 76(3). <https://doi.org/10.1086/341185>
- Urangu, A. (2013). Sürdürülebilir Kalkınma: Uygulamalı Antropolojinin Eylem Alanı. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi*, 24.
- Van Wormer, K. S., & Besthorn, F. H. (2017). *Human behavior and the social environment, macro level groups, communities, and organizations*. Oxford University Press, London.
- Warren, K. J. (1987). Feminism and Ecology. *Environmental Ethics*, 9(1) <https://doi.org/10.5840/enviroethics19879113>
- Yanardağ, U. (2017). *Türkiye’de Sivil Toplum Örgütlerinde Çalışan Sosyal Çalışmacıların Toplumla Sosyal Çalışması Deneyimleri*. Hacettepe Üniversitesi.
- Young, T. (1994). Environmental Modification in Clinical Social Work: A Self-psychological Perspective. *Social Service Review*, 68(2), 202-218. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/30012237>
- YAŞAD (2018) Tüzük. Erişim Adresi: <http://www.yasad.gen.tr/sayfa/24-tuzugumuz.html> Erişim Tarihi 1.08.2018
- YAŞAD (2018). Projeler Erişim Adresi: <http://www.yasad.gen.tr/projeler/> Erişim Tarihi 1.08.2018
- Zapf, M. K. (2010). Social Work and the Environment: Understanding People and Place. *Critical Social Work Journal*, 11(3).